

BIOSFÄROMRÅDE

VINDELÄLVEN-JUHTTÁÁHKKA

Foto: Fabio König

Vår gemensamma historia

Vindelälven är ett av Europas sista stora fritt strömmande vattendrag. Det samiska ordet Juhtát betyder rörelse. En levande älv i rörelse, rörelse av renar, fiskar, växter och frön längs älvdalen. Rörelse av engagerade människor, kulturer, innovationer, tankar och idéer. En hyllning till den obundna naturen:

“ Kalla den himlajorden eller änglamarken om du vill.

- Evert Taubes Änglamark

Vad är Vindelälven-Juhtátahkka?

När man på 1960-talet planerade att bygga kraftverk i Vindelälven väcktes ett stort lokalt, regionalt och nationellt engagemang. År 1970 beslöt den svenska regeringen att Vindelälven skulle få förbli fritt strömmande. Engagemanget spreds som en rörelse i området, och har levt vidare även efter att utbyggnadsplanerna lades ner. Det är just detta engagemang som ligger till grund för Vindelälven- Juhtátahkka Biosfärområde.

Vindelälven-Juhtátahkka är Sveriges största biosfärområde och omfattar över 1,3 miljoner

hektar från fjäll till kust, genom både stad och land. Här hittar du storslagna fjällmiljöer, väldiga skogslandskap och en naturskön kust.

Området är rikt på unika natur- och kulturvärden och utnämndes 2019 av Unesco till ett biosfärområde: ett test och modellområde för hållbar utveckling. Syftet är att i samverkan med människor och organisationer längs hela älvdalen ta fram lokala lösningar på globala utmaningar. I Vindelälven-Juhtátahkka arbetar vi aktivt för att testa nya metoder och eftersöka ny kunskap för hur vi lever och verkar på platsen, samtidigt som vi omhändertar natur, kultur och traditionell kunskap. Namnet Juhtátahkka betyder flyttled och än i dag fungerar älven som en sådan för renar vintertid. Den nästan 50 mil långa flytten är helt unik och är bland de längsta migrationerna av boskap man känner till i nutid.

Området är en del av Sápmi och Arktis och inrymmer delar av åtta kommuner i Norrbottens och Västerbottens län:

Arjeplog	Malå	Sorsele	Vindeln
Lycksele	Vännäs	Norsjö	Umeå

Året som gått 2025

Under året har kansliet mött ett växande intresse från externa aktörer som vill samarbeta. Det är både glädjande och inspirerande, men innebär också ett ansvar att värna kvalitet och långsiktighet i vårt arbete. Året som gått har med all tydlighet visat vilken styrka som finns i samarbete och gemensamt engagemang.

Tillsammans med er – medlemsorganisationer, samarbetspartners och lokala aktörer – har Biosfärområde Vindelälven–Juhttáahkka fortsatt att utvecklas som en trygg och neutral arena där människor möts i dialog och där gemensamma lösningar växer fram för natur, kultur och samhällsutveckling.

Samverkan och gemensamt engagemang

I en tid av snabb omvandling i norra Sverige blir sådana mötesplatser allt viktigare. Under året har fyra gemensamma träffar och en kompetensutvecklingsdag samlat våra 25 medlemsorganisationer. Handlingsgruppen har fortsatt driva arbetspaketen framåt, och biosfärområdet har fungerat som katalysator i flera lokala och regionala initiativ.

Arbetet med att utveckla en hållbar besöksnäring och ett hållbart friluftsliv har fördjupats, samtidigt som dialogen med jordbruket har fortsatt. Arbetet inom Renens väg – Vision 2050 har bedrivits vidare i nära samverkan med samebyarna Ran, Gran och Svaipa. Under året har även kontakten med Malå sameby inletts, och samarbetet med Rewilding Sweden och WWF har vidareutvecklats.

Unga har fått en starkare röst genom samarbeten med SLU, Umeå universitet och Skogsungdomarna samt genom deltagande i Youth Forum.

Som Living Lab har biosfärområdet varit testbädd i projekt som SUPERB, BECOME, Vinter - Hugo och Småskalig logistik, där forskning och nya lösningar möter vardagens verklighet.

Webbinarier, workshops och fältbesök har stärkt kunskapen om ekosystemtjänster och hållbara

landskap. Under året deltog vi även i en paneldebatt arrangerad av Kungliga Vetenskapsakademien och Stockholms universitet om klimatförändringarnas påverkan på kulturarvet.

Lärande över gränser

Internationellt har älv dalen varit aktiv inom NordMAB och Biosphere for Baltics, deltagit i konferenser i Lofoten och Inari samt i arbetet med UNESCO:s strategiska riktning. Under hösten genomfördes också en biosfärresa längs älv dalen som du kan läsa mer om på sidan 8

Året har också präglats av kommunikationsinsatser, – framtagande av utbildningsmoduler, en ny grafisk profil har lanserats och arbetet med gemensam kommunikation mellan Unesco och Svenska biosfärprogrammet har stärkt Sveriges biosfärområden

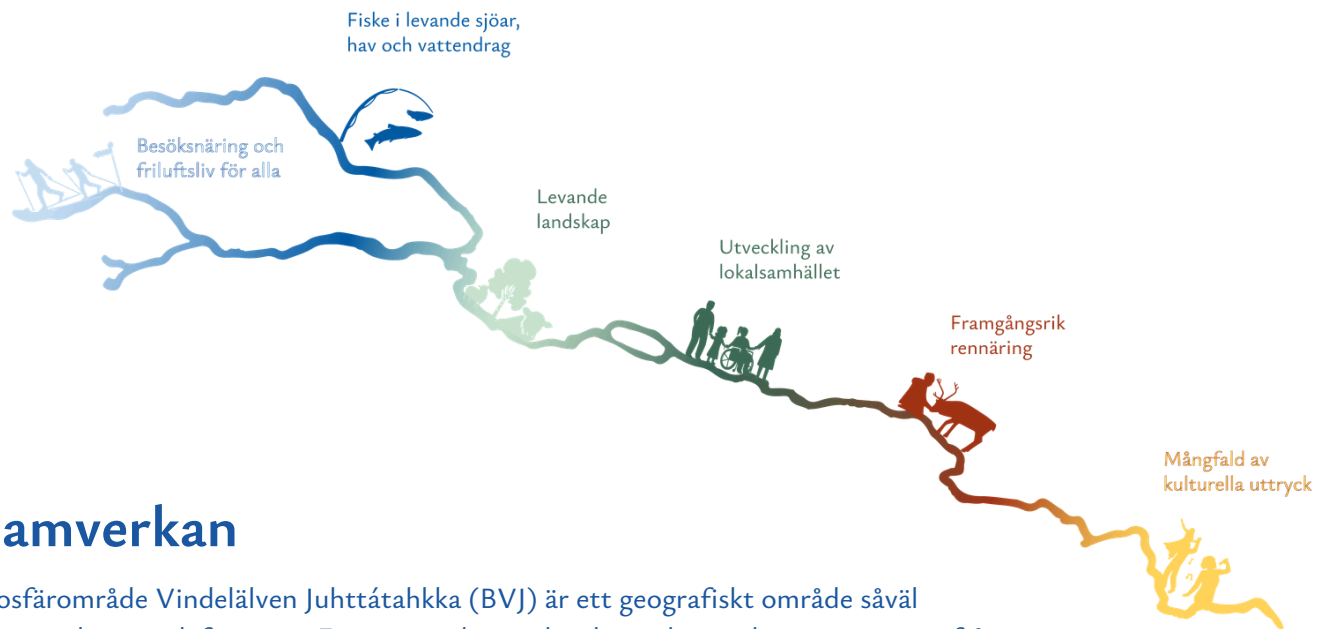
I Goda exempel har vi samlat ett axplock av det vi tillsammans har åstadkommit under året. Exempelen visar vilken kraft som finns när vi gör detta gemensamt. Med ert fortsatta engagemang formar vi en älv dal som är livskraftig, inkluderande och hållbar – idag och för kommande generationer.

Ett varmt tack till alla medlemmar, medarbetare, finansiärer och samarbetspartners för ett berikande år.

Ann-Kristine Vinka

Ann-Kristine Vinka
Koordinator - och Verksamhetsledare

Samverkan

Biosfärområde Vindelälven Juhtátahkka (BVJ) är ett geografiskt område såväl som en ekonomisk förening. Föreningen har en bred styrelse med representation från områdets samebyar, byaföreningar, kommuner, länsstyrelser, region, fiskevårdsområden, gröna näringar, universitet, destinationsorganisation, stiftelse och ideella föreningar.

Förutom föreningens medarbetare och styrelsen finns två arbetsgrupper som stödjer biosfärkansliet - styrelsens arbetsutskott och kommunala handlingsgruppen, och vid behov tillsätts tillfälliga arbetsgrupper. Vårt gemensamma arbete är inriktat på sex fokusområden: Utveckling av Lokalsamhället, Levande landskap, Framgångsrik rennäring, Fiske i levande sjöar, vattendrag och hav, Mångfald av kulturella uttryck, Besöksnäring och friluftsliv för alla.

Biosfärområdets huvudkontor finns i Ammarnäs på Vindelfjällens forskningsstation. I övrigt har vi distanskontor och kontaktpersoner spridda över hela området.

Foto: Roine Öberg

Ann-Kristine Vinka
Koordinator/Verksamhetsledare

Foto: Roine Öberg

Daniela Nedelcheva
Projektsamordnare

Foto: Emma Sandberg

Emma Sandberg
Kommunikatörsassistent

Foto: Tyra Häggström

Arvid Tottie
Webbassistent

Foto: Mariann Mannberg

Mariann Mannberg
Projektkommunikatör

Foto: Anika Scheffler

Fabio König
Volontärfotograf

Vår verktygslåda

- Varje projekt kan ses som ett unikt verktyg i vår verktygslåda!

Arena för hållbar utveckling

2023-06-01 - 2026-05-31

Finansiär: Region Västerbotten

Projektägare: Biosfärområde Vindelälven-Juhttátahkka ekonomisk förening

Projektet adresserar globala utmaningar som är särskilt relevanta för biosfärområdet och regionen, såsom klimatförändringar, markanvändning och hållbar förvaltning av naturresurser. Arbetet bygger på erfarenheter och lärdomar från både egna och andras insatser och har en bred lokal och regional förankring. Ett ungdomsperspektiv integreras i samtliga arbetspaket för att säkerställa långsiktig påverkan.

Mål: Projektets övergripande mål är att bidra till beteendeförändring, vilket är avgörande för att uppnå de globala målen i Agenda 2030.

Vinter - Hugo

Juni 2024 - April 2027

Projektägare: Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI)

BVJ roll i projektet: Samarbetspart

Finansiär: Vinnova (FFI – Accelerera-delprogrammet)

Projekt Vinter - Hugo utvecklar och testar två autonoma transporttjänster med en vinteranpassad robotplattform. Projektet kombinerar tjänstedesign och praktiska tester för att skapa lösningar som stärker resiliens och livsmedelsförsörjning.

Mål: Syftet är att bygga kunskap om fossilfria och inkluderande transporter i svåra vinterförhållanden, med användningsområden inom beredskap, jordbruk och skogsbruk.

Växterbotten

Maj 2025 - April 2028

Finansiär: Allmänna arvsfonden

Projektägare: Hushållningssällskapet i Norrbotten- Västerbotten

BVJ roll i projektet: Samarbetspart (metod för odling i skolor sprids inom BVJ och Västerbotten)

Projekt Växterbotten ger grundskoleelever ökad kunskap om odling och matproduktion. Tillsammans med skolor, pedagoger och seniorer utvecklas en metod för skolodling som är anpassad till regionens förutsättningar, såsom kort odlings-säsong, jordtyper, variation i skolgårdar. Resultatet sprids genom utbildningsmaterial och en barnbok.

Mål: Stärka barns kunskap, delaktighet och praktiska erfarenheter av odling och hållbar matproduktion.

Övriga projekt

- SUPERB – Storskalig skogsrestaurering för biologisk mångfald och resiliens
- Biosphere for Baltic – Framtida generation
- Council of the Forest – genom AI och konst ges skogen en röst
- BECOME – studerar hur biosfärområden kan förena naturvård och hållbar samhällsutveckling
- FeedBaCks – samspelet mellan biologisk mångfald och klimat
- GIFT – Geografiska ursprungs-beteckningar för lokal mat, produkter och turism i norr
- Trees for Me - Lövskogsprojekt
- WWF – Hävdade marker, Rädda fjällräven, storspoven och andra hotade arter
- Småskalig logistik längs Vindelälven – stora transportrobotar med dubbel användning
- Regional samverkan leder
- Aimday – Möten som hanterar målkonflikter och bygger samarbete
- REGENERATE – för en regenerativ besöksnäring (Gold of Lapland)
- ArcticKnows – Rättvis kunskapssamverkan för en regenerativ arktisk ekonomi

Läs mer om våra projekt här

Unga i fokus

BECOME

Vindelälven-Juhttáahkka arbetar aktivt för att ge unga större möjlighet att vara delaktiga i områdets hållbara utveckling. I maj genomförde vi, tillsammans med projektet Become, en workshop med niondeklassare på Forslunda gymnasiet i Umeå. Become är ett internationellt samarbete som vill öka förståelsen för hur människor påverkar sin omgivning och hur vi kan ta hand om både miljö och samhälle på ett hållbart sätt.

En central del är att lyssna på unga och ge dem möjlighet att vara med och forma framtiden. Genom samtal och kreativa övningar fick eleverna utforska hur deras vardag hänger ihop med naturen omkring dem och hur de själva kan bidra till en mer hållbar framtid.

Waves for Change

I juni deltog ungdomar från vårt biosfärområde i det internationella ungdomsforumet Waves for Change, som hölls i biosfärområdet Kristianstad Vattenrike. Forumet samlade unga från sex olika länder runt Östersjön för att tillsammans utforska frågor om miljö, klimat och framtidstro.

Under fyra intensiva dagar fick deltagarna lära känna varandra och platsen genom vandringar, samtal i naturen och gemensamma aktiviteter. Trots olika bakgrunder delade de en gemensam drivkraft – kärleken till naturen och viljan att göra skillnad.

Forumet innehöll både praktiska och kreativa moment. Ungdomarna fick lära sig om Östersjöns stora utmaningar, som övergödning och klimatförändringar, men också om möjliga lösningar som kan testas i biosfärområden. Det blev tydligt för deltagarna hur älven hänger ihop med havet – det som händer i inlandet påverkar kusten, och tvärtom – som första principen för Ocean Literacy uttrycker: "Earth has one big ocean with many features."

“ Jag har lärt mig jättemycket! Jag visste inte att jag kan påverka så mycket! Och det var intressant att träffa nya människor. Jag blev inspirerad och fick tankar om att inspirera andra.

- Sara Teame

Internationella nätverk

MaB, Man and the Biosphere Programme, är ett UNESCO-initiativ som främjar hållbar utveckling genom samverkan mellan människa och natur.

“ A biosphere reserve is the best UNESCO concept – it doesn't just conserve the place and thereby the problems, but solves them together through dialogue.

- Mads Randbøll Wolff, MAB-ICC

NordMAB är ett tematiskt nätverk inom MaB som samlar biosfärområden och kandidater från Norden och angränsande regioner. Nätverket stärker samarbetet kring hållbar utveckling i nordliga miljöer och fungerar som en plattform för erfarenhetsutbyte och gemensamma initiativ. NordMAB-mötet i maj 2025 hölls i Lofoten, Norge och planerades tillsammans med den lokala partnern LoVe Utvikling. Mötet ägde rum vid Kremmervika Havn, en plats med stark koppling till Lofotens fisketradition. Det var det första NordMAB-mötet på flera år och inleddes med ett varmt välkomnande från lokala barn och politiker som delade sina perspektiv på regionens möjligheter och utmaningar.

Lofoten bjöd på hissande vacker natur, smakrik lokal mat och visade traditionella, naturbaserade näringar som fiske, fårskötsel och hantverk. Under mötets tre dagar tog deltagarna del av inspirerande exempel från nätverket, bland annat från Färöarna och Skottland, samt deltog i dialoger och workshops om strategisk planering och den kommande globala MaB-strategin. Unga hade en central roll som både medarrangörer och aktiva deltagare och bidrog med energi och nya perspektiv. Mötet präglades av gemenskap, kunskapsutbyte och en stark känsla av att biosfärområden utvecklas bäst genom dialog och samverkan.

17 GENOMFÖRANDE
OCH GLOBALT
PARTNERSKAP

11 HÅLLBARA STÄDER
OCH SAMHÄLLEN

13 BEKÄMPA KLIMAT-
FÖRÄNDRINGARNA

15 EKOSYSTEM OCH
BIOLOGISK MÅNGFALD

Utveckling av lokalsamhället

Skratt, stolthet och samverkan – en resa genom Vindelälven–Juhtttáahkka

I september träffades totalt 26 deltagare från Finland och Sverige på en gemensam resa i biosfärområdet Vindelälven–Juhtttáahkka. Under tre dagar besökte vi 9 platser, reste över 110 mil från Umeå till Adolfström och tillbaka - och delade skratt, bastubad, god lokal mat och idéer om hur vi kan göra våra samhällen mer hållbara. Gästerna berättade hur inspirerande det var att uppleva den starka lokala stoltheten som genomsyrade mötena.

Möten längs älven

Vi reste genom vackra landskap, träffade lokala aktörer och pratade om hur vi kan stärka våra bygder – med naturen, kulturen och människorna som utgångspunkt. I Ruskele mötte vi hembygdsföreningen som visade hur samverkan driver bygden framåt. I Adolfström, på väg från Silverhyttan stod vi en stund tillsammans där vägen börjar och månen och fjällen speglade sig i den mörka sjön Iraft. Renarna vi såg längs vägen blev en påminnelse om juhtttáahkka - flyttleden som är områdets kärna. Och några modiga tog ett uppfriskande kvällsdopp i Vindelälven - ett fint minne att ära med sig.

Inspiration och lärande

På Hook & Cup i Sorsele möttes vi av ett varmt och generöst värdskap, såg arbetet med att lyfta fram Inlandsbanans historia genom ett lokalt museum och delade tankar om turismens roll i inlandet. Vi lyssnade på presentationer om hållbara byar, ungdomars delaktighet, traditionell kunskap och beredskap. Hur biosfärområden och Leader-organisationer kan samverka och vad lokalt beredskap betyder i praktiken – det var teman för våra gemensamma workshops.

På biblioteket i Sorsele mötte vi engagerade bibliotekarier som berättade om sitt inkluderande arbete med olika kulturer, HBTQI-frågor och projekt för unga. Vi fick också höra om Julla Majja, den samiska kulturbussen, och samarbetet med byaskolor. Många deltagare lyfte fram hur imponerade de var av BVJ-organisationens samarbete med kommunerna vilket gav en stark känsla av framtidstro.

Lokalt engagemang

I Blattnicksele hörde vi om byns starka gemensamma drivkraft – en ny mötesplats, en lekplats och fotbollsarena har vuxit fram genom samarbete. I Mårdseleforsens naturreservat fick vi uppleva älvens kraft i det mäktiga landskapet, där forsar och hållar vittnar om en tid då älven var både arbetsplats och färdväg. I Vännäsby fick vi slöjda och umgås på Slöjdarnas hus – en kreativ stund med träslöjden i centrum där samtalen växte fram naturligt.

Frön för framtiden

Genom samtal om gemensamma utmaningar och möjligheter växte idéer fram för framtida projekt och samverkan över gränserna. I det lokala engagemanget ser vi kraften som kan bära dessa idéer vidare. Tillsammans har vi tagit ett steg mot att stärka våra platser där människor, natur och kultur får växa sida vid sida. Nu ser vi fram emot nästa steg – och allt vi kan skapa tillsammans.

“ Vindelälven fungerar som en sammanhållande kraft, som binder samman människor, byar och kulturer. BVJ är inte ett reservat – utan en modell för hur vi kan leva och utvecklas i samklang med naturen. Under resan blev det tydligt att kunskap, tid och engagemang är våra viktigaste resurser. Genom att dela med oss av dessa kan vi skapa något större än summan av våra delar.

- Vilma Lehtovaara, Biosfärområde Norra Karelen

Levande landskap

Ko på rot i Lycksele kommun

Lycksele kommun har fortsatt arbetet med Ko på rot som ett sätt att stärka den biologiska mångfalden och hålla landskapet levande. Lokalt upphandlade nötkreatur som får beta bidrar till öppna naturbetesmarker vilket också gynnar växter, insekter och fåglar. Betet är en viktig insats för att bevara artrika miljöer i odlingslandskapet.

WWF satsar på storspoven

Storspoven är Västerbottens landskapsfågel. Men det är också en hotad art. Genom ett samarbete mellan WWF och Nordens Ark pågår insatser för att stärka artens livsmiljöer i jordbruks- och naturbetesmarker i vårt biosfärområde. Arbetet fokuserar på att skydda bon, anpassa skörd och öka kunskapen om storspovens betydelse för den biologiska mångfalden.

Dialog med jordbrukare

En del av arbetet i projektet Arena för hållbar utveckling har fokuserat på levande landskap och dialoger med jordbrukare i biosfärområdet. I samtalen har lyfts jordbrukets betydelse för biologisk mångfald, öppna marker samt för lokal resiliens och beredskap i älvdalen.

När skogen får röst

I biosfärområdet Vindelälven–Juhtátahkka har vi under året varit med i ett spännande projekt där omgivningen får en röst – bokstavligen. Konstnärgruppen Nonhuman Nonsense har i samarbete med kansliet och aktörer från BVJ utvecklat Skogsrådet (eng Council of Forest), ett digitalt konstverk där icke-mänskliga figurer – t ex älv, träd, maskiner och djur – samlas för att prata om framtiden.

Läs mer på hemsidan

Framgångsrik rennäring

Renens roll i landskapet – ett samarbete för framtiden

Renarna har länge varit en naturlig del av skogs- och älvlandskapet längs Vindelälven–Juhtttáahkka. När de rör sig genom naturen påverkar de växtligheten och bidrar till att skapa variation och mångfald i landskapet.

Men mycket har förändrats. Skogar har avverkats, marker har byggts på, och klimatet har blivit varmare. Det har gjort det svårare för renarna att röra sig fritt. Gamla flyttleder har försvunnit, betesmarker har minskat, och renskötarna har fått börja använda lastbil och stödutfodring för att klara vardagen.

Det här påverkar inte bara naturen – utan också det samiska samhället, som bygger på en nära relation mellan människa, djur och landskap.

För att möta de här utmaningarna samarbetar Biosfärområde Vindelälven–Juhtttáahkka med samebyarna Ran, Gran och Svaipa, och Rewilding Sweden. Tillsammans jobbar vi för att stärka renens plats i landskapet genom att restaurera skogsmiljöer och förbättra kopplingen mellan fjäll och kust i Vindelälvens, Laisälvens och nedre Umeälvens dalgångar.

Vi har bildat en arbetsgrupp – Vision 2050 – där representanter från alla parter träffas regelbundet. Tillsammans kartlägger vi problematiska områden, planerar åtgärder och utforskar nya sätt att samarbeta. Renskötarna bidrar med sin djupa kunskap om renens behov och landskapets rytm, Rewilding Sweden med sin ekologiska expertis, och biosfärområdet fungerar som en samlade kraft för lokal dialog och engagemang.

Erfarenheter som stärker arbetet framåt

Oavsett vilket område vi arbetar med är det ofta en utmaning att nå ut med information och att dela kunskap.

Genom projektet SUPERB, som fokuserar på storskalig restaurering av skog, har olika insatser genomförts för att stärka både naturvärden och människors möjligheter att använda skogen runt om i Europa. I samarbete med Vision 2050-gruppen har SUPERB bland annat glesat ut skog vid Enebacken och i Mårdsele – åtgärder som underlättar renarnas framkomlighet och samtidigt gynnar den biologiska mångfalden.

Projektet SUPERB avslutades 2025 med goda resultat. Det har bidragit till stärkt kunskap, ökad samverkan och utvecklade metoder för ett mer motståndskraftigt skogslandskap, samt gett värdefulla erfarenheter inför genomförandet av EU:s nya naturrestaureringsförordning.

Foto: Johanna Gardström

Enebacken – en plats där vägar korsas och renar och människor möts

Enebacken – rastplatsen i korsningen mellan Vindelälven, väg 363 och väg 365 – är inte bara en plats där många människor stannar till en stund, på väg bort eller hem. Det är även en plats som renarna passerar på sin vandring längs Vindelälven, på väg från kust till fjäll. Utifrån sin strategiska placering i landskapet undersöker vi nu möjligheten att utveckla Enebacken till en läroplats.

Det första steget har varit att genomföra de skogliga åtgärderna för att förbättra framkomligheten för renarna i området liksom att utföra mindre, punktvisa åtgärder för biologisk mångfald.

När världen möttes i Sápmi

- Om samarbete, framtidstro och urfolksturism

I maj samlades människor från hela Sápmi i Inari, Finland, för något historiskt: Europas allra första konferens om urfolksturism. Platsen var det samiska kulturcentret Sajos, vackert beläget vid Juutua älv – en mötesplats där språk, identitet och urfolksnärvärde präglar både rummet och samtalen. Hit kom forskare, entreprenörer, ungdomar och företrädare för samiska parlament med ett gemensamt mål: att forma en hållbar urfolksturism på urfolkens egna villkor.

Biosfärområde Vindelälven–Juhtttáhka deltog med en bred och engagerad representation. Forskning, företagande och destinationsutveckling möttes när biosfärambassadörer, styrelseledamöter, universitet och samiska turistentreprenörer bidrog med erfarenheter från hela älvdalen. Samtalen handlade om hur turism kan skapa möjligheter för lokal utveckling, samtidigt som kultur, natur och självbestämmande värnas.

Konferensen inleddes med ett forsknings-symposium om ursprungsturism, följt av paneler

där samiska entreprenörer delade erfarenheter av certifieringar, berättande och företagande. Hållbarhet diskuterades utifrån samiska livsstilar och relationen till platsen-

Ett särskilt starkt avtryck gjorde Niila-Juhan Valkepää från Sametingets ungdomsråd i Finland. Han påminde om att Arktis står vid ett vägskäl och att dagens beslut påverkar generationer framåt. Om världen vill ta del av det samiska och arktiska, måste den också lyssna på unga urfolksröster – och ge dem verkligen inflytande, inte bara ord.

Konferensen har lett till konkreta resultat, bland annat i form av en ny TemaNord-rapport som lyfter god praxis och gemensamma principer för hållbar urfolksturism i den europeiska Arktis. Med oss hem bär vi en tydlig insikt: när kunskap delas, när röster får ta plats och när vi gör detta tillsammans, kan turism bli ett verktyg för livskraftiga samhällen och en hållbar framtid längs hela älvdalen.

Besöksnäring & friluftsliv för alla

När gästen blir en del av lösningen

Vad händer när turism inte bara minskar sin påverkan, utan också aktivt stärker platsen? Under det gångna året har samtalen allt oftare kretsat kring hur besöksnäringen kan bidra till levande lokalsamhällen, starkare ekosystem och ett mer motståndskraftigt landskap. Detta har lyfts vid både halvtidsutvärderingen och kompetensutvecklingsdagen, och därefter fördjupats i dialoger med olika aktörer. Ur dessa samtal har en tydlig insikt vuxit fram: framtidens turism i älvdalen behöver vara regenerativ, där gästen är en del av lösningen – en medskapare.

Älvdalen står inför flera lokala utmaningar. Klimatförändringarna påverkar natur, vattenflöden och infrastruktur. Samtidigt ökar konkurrensen om mark och resurser, och behovet av levande byar med åretruntboende är avgörande för landskapets långsiktiga robusthet. I detta sammanhang räcker det inte att se besökaren som en tillfällig konsument av platsen. I stället behöver gästen bli en medskapare – någon som bidrar till naturvård, lokalt värdskap, kulturförståelse och social sammanhållning.

Regenerativ turism innebär ett skifte i synsätt: från hur vi kan ta emot fler besökare, till hur varje gäst kan bidra positivt. När gäster deltar i exempelvis ledunderhåll, vårstädning, art observationer, kulturaktiviteter eller delar av det lokala vardagslivet skapas relationer som stärker både platsen och upplevelsen. Turismen blir ett ömsesidigt utbyte där natur och kultur inte förbrukas – utan vårdas.

Friluftsliv för alla har också varit en central del av samtalen. Ett tillgängligt landskap, anpassat för olika åldrar, erfarenheter och funktionsförmågor, stärker både folkhälsa och lokal delaktighet. Genom tydlig vägledning samt inkluderande leder och rastplatser kan fler känna sig välkomna och ta ansvar för naturen. Ett mer samordnat arbetssätt på regional nivå håller på att formas.

Vindelälven–Juhtatahka är ett biosfärområde enligt UNESCO – ett modellområde för samverkan, lärande och hållbar utveckling. När gästen bjuds in som medskapare skapas ett friluftsliv och en besöksnäring som stärker älvdalen på riktigt – för naturen, kulturen och människorna, nu och i framtiden.

Fiske i levande sjöar, vattendrag & hav

Laxens vandring – mellan älv, kraftverk och hav

Vindelälven är en av Sveriges fyra nationälvar som inte är reglerad längs sitt huvudflöde. Älven rinner genom ett varierat landskap med fjäll, skogar och byar, och är en viktig livsnerv för både natur och människor i området.

Stornorrfors är ett vattenkraftkraftverk strax väster om Umeå där Umeälven, som Vindelälven rinner ut i och är reglerad. Stornorrfors kraftverk är ett av Sveriges största vattenkraftverk vad gäller årlig elproduktion, med cirka 2 300 GWh. Norrforsen, vid nuvarande kraftverksdamm, var ursprungligen en naturlig fors i Umeälven med kraftiga strömmar, vilket gjorde den till en betydelsefull del av älvens landskap och ekologi. Norrforsen byggdes först ut för kraftutvinning under 20-talet och ersattes därefter av Stornorrfors 1958. För att mildra påverkan på ekosystemet har man byggt Sveriges längsta laxtrappa vid Stornorrfors – cirka 300 meter lång med 76 trappsteg.

Stornorrfors och dess inverkan på enskilt och allmänt fiske i Vindelälven är ännu inte slutdömt – ett rättsfall som startade redan 1958 när kraftverket stod klart för drift. Domen som kan bli vägledande i liknande fall kommer troligtvis i 2026. Målet berör över 5 000 fiskerättsägare i Vindelälvens avrinningsområde

och allmänt fiske (kommunerna och Kammarkollegiet). Sammanfattningsvis påverkar Stornorrfors all fisk (tex. lax) som vandrar upp, ner till Vindelälven och vidare ut till havet. Utmaningarna för fisken är väldokumenterade och torde vara ett av de mer studerade objekten i Sverige vad gäller studier gällande laxvandring. Laxen behöver fria vandringsvägar för att fullborda sin livscykel.

En del processtekniska felaktigheter har fördröjt handläggningen i ärendet och efter många turer fram och tillbaka avgöras under vintern. Utfallet är av yttersta vikt för älvdalen i stort och inte minst för fiskets utveckling. Laxfisket i Vindelälven har anor från senmedeltiden, laxen som art är en kulturbärare och förenar en älvdal från Kust till Fjäll.

Bara vetskapen att vi har lax i älven skapar en identitet, stolthet och glädje utöver fiskets utövande!

Miljödomstolens sakkunnige i målet konstaterar sammanfattningsvis följande:

- Endast 32% av märkta laxar hittas och finner befintligt fiskväg i Norrfors
- Mer än 70% av de vuxna laxarna som överlever leken dör vid nedströmspassage förbi kraftverket
- Mer än 20% av laxungarna (så kallade smolt) dör när de passerar kraftverket på väg till havet

Mångfald av kulturella uttryck

Medlemsdag

2025 års medlemsdag hade temat mångfald av kulturella och kreativa näringar och hölls i Vännäs kommun som också var årets värdkommun för föreningsstämman. Du kan läsa mer om det på sidan 18 – men låt oss dröja oss kvar en stund i Vännäs.

Fokusområdet mångfald av kulturella och kreativa näringar syftar till att både bevara och utveckla kulturarvet längs älvdalen, samtidigt som samtida kreativa uttryck får stöd och synlighet. Genom dialog med lokala kulturaktörer, stöd till kulturarrangemang, både fysiska och digitala – samt genom att lyfta lokala initiativ och fungera som en neutral arena, skapas en levande och inkluderande kulturmiljö.

Berättarkraft i Vännäs

Under året har flera betydelsefulla insatser genomförts. Ett särskilt exempel är att Vännäs kommun utsågs till Berättarkommun i Västerbotten 2024–2025, ett regionalt initiativ från Nordiskt Berättarcentrum, Västerbottens museum och Vännäs kommun. Syftet är att lyfta berättandets kraft som ett verktyg för lokal utveckling, kulturarv och möten mellan människor.

Genom berättarkaféer, filmvisningar, språkkurser och kulturmöten har Vännäs lyft fram både historiska berättelser och nya perspektiv. Under Kullar & Klang festivalen presenterades även Vision 2.0 för biosfärområdet Vindelälven–Juhttáahkka – en framtidsvision som inspirerar till hållbar utveckling och kulturell mångfald.

Kompetensutvecklingsdag med framtidsfokus

I början av året samlades organisationerna bakom Biosfärområde Vindelälven–Juhttáahkka till årets kompetensutvecklingsdag i Lycksele. Dagen bjöd på ett innehållsrikt och engagerande program med teman som framtidsvisioner, biologisk mångfald, naturrestaurering och den globala strategin för biosfärområden.

Bland deltagarna fanns biosfärambassadör Lisa Jonsson, tillika styrelseledamot i biosfärföreningen, och Tommy Sandström – även han biosfärambassadör – och representant för Föreningen Kultur och Människa, initiativtagarna till Kullar & Klang-festivalen. Tillsammans bidrog de med inspiration och kunskap kring visionsarbetet

Vill du veta mer om eldsjälarna bakom Kullar & Klang? I följande uppslag får du en närmare inblick i Tommy och Lisas arbete och drivkrafter.

Lisa och Tommy skapar vågor i Vännforsbäck

På gården Kullar & Klang vid Vindelälvens strand har Lisa Jonsson och Tommy Sandström skapat en plats som bjuder in till musik, möten och nya idéer. Med rötterna i bygden – och erfarenheter som gett livet en djupare riktning – vill de visa hur kultur kan bli en kraft som för människor närmare varandra.

Det är en sensommar då vi följer Vindelälven hem till Lisa Jonsson och Tommy Sandström i Vännforsbäck, strax utanför Vännäs. Solen lyser fortfarande varm på en djupt blå himmel och glesa skurar duschar de ännu sommargröna, blommande fälten. På en äng ligger en flock flyttfåglar och väntar på signalen att det är dags att ge sig av eller drar dom kanske ut på det hela av lust att stanna lite till i det bördiga landskapet?

Tommy och Lisa gav efter för den lusten för ett femtiotal år sedan. Nu har de sin bostad och sin utkomst från en gård med utsikt över älven.

Som en av de fyra nationalälvarna, räddad från utbyggnad under 1970-talet, ligger Vindelälven där som en påminnelse om vad människor i en bygd kan göra när de går samman.

För Tommy Sandström är älven inte bara ett landskap utan också ett stycke livserfarenhet. Under ungdomen påverkades han av att leva sida vid sida av striden om vattenkraftsutbyggnaden. Det satte spår: minnet av den kraft som fanns i engagemanget runt honom, men också av tröttheten när motstånd blev vardag.

– Det tog så mycket krafter, säger han. Man kände ofta att det inte ledde någonstans.

I dag har han bytt spår. Han vill inte fastna i det han kallar "att vara i protest". I stället försöker han skapa en positiv vågrörelse. Något som bjuder in, snarare än stöter bort.

Foto: Mariann Mannberg

Kultur ur sorgen

Tillsammans driver paret Kullar & Klang, ett nav för musik, kultur och idéer på gården där de också är bosatta. Vi besöker gården då sommarsäsongen är slut och det normalt är början på en lugnare tid, men just idag sjuder det av aktivitet på gården – det rustas till bröllopsfest.

Ett par vars kärlek sprungit ur bygden ska vigas i den smyckade stora ladan och under kvällen ska det spelas upp till dans.

– Musik och dans i alla former förenar oss precis om teater och konst och andra kulturyttringar, säger Lisa.

För henne är kultur inte en fristående del av samhället, utan en motor för inkludering. Kommunen har utnämnt dem till eldsjälar.

Sjelva pratar de hellre om att leva på ett sätt som känns meningsfullt – och att få andra att vilja vara med.

Engagemanget har delvis en personlig botten. 2002 förlorade Lisa och Tommy sin son Jon i en bilolycka. Han var tjugo år.

– Jon skulle inte ha velat att vi skulle bli vrak, säger Lisa. Vi bestämde oss för att fortsätta med det som kändes viktigt för oss.

Ur sorgen växte beslutet att kanalisera energi i kultur och möten. Först en festival, sedan ett café, senare konserter och arrangemang. Med tiden blev det Kullar & Klang – en plats som kunde vara levande när mycket annat kändes stilla.

Samtidigt hade de redan en vana att öppna dörren för andra. Under många år var de familjehem åt ungdomar från olika delar av landet. Huset har därför länge varit mer än bara deras eget hem.

Tex: Mariann Mannberg

Läs hela reportaget här

Foto: Fabio König

Kultur som grund för hållbar utveckling

Mångfald av kulturella uttryck – språk, traditioner, berättelser, konst, hantverk och levnadssätt – är en central del av ett hållbart samhälle. Kultur formar hur människor ser på världen, hur relationer byggs och hur vi förhåller oss till platsen vi lever på. När denna mångfald erkänns och värnas, skapas förutsättningar för delaktighet, kreativitet och långsiktig utveckling.

Agenda 2030 betonar att hållbar utveckling inte enbart handlar om miljö och ekonomi, utan också om sociala och kulturella dimensioner. Att ge utrymme för olika kulturella uttryck bidrar till minskad ojämlikhet och stärker människors möjligheter att påverka sina liv och samhällen. Det handlar om rätten att bli sedd, hörd och respekterad – oavsett bakgrund.

Kultur spelar också en avgörande roll för levande lokalsamhällen. Traditioner, lokala berättelser och kulturarv skapar sammanhang och mening, samtidigt som de stärker attraktiviteten för boende, besökare och nya generationer.

Inom exempelvis turism och friluftsliv kan kulturella uttryck bidra till fördjupade möten, ökad förståelse och en mer ansvarsfull relation mellan människa och plats. Samtidigt är kulturell mångfald en viktig grogrund för innovation och hållbar ekonomi.

Kulturella och kreativa näringar skapar arbetstillfällen, stärker lokal identitet och bidrar till utveckling på platsens egna villkor. När kultur ses som en resurs – och inte som något statiskt – kan den bli en drivkraft för både social och ekonomisk hållbarhet.

Genom att värna mångfalden av kulturella uttryck bidrar vi till öppna, inkluderande och motståndskraftiga samhällen. Det är ett arbete som stärker både dagens samhälle och kommande generationers möjligheter att leva, verka och känna tillhörighet – i linje med Agenda 2030 och de globala målen.

Källor: FN; UNESCO; Brooks et al. (2023); Kostis (2021).

Illustration: Azote

De globala målen som en tårta

De globala målen kan förstås som en tårta där varje lager bygger på det underliggande.

Basen – Ekologisk hållbarhet.

Ett fungerande klimat och friska ekosystem utgör grunden för all utveckling.

Mitten – Social hållbarhet.

Mål om hälsa, jämlikhet, utbildning och mänskliga rättigheter vilar på planetens gränser.

Toppen – Ekonomisk hållbarhet

Ekonomi, innovation och välbstånd är möjliga först när de sker inom ekologiska och sociala ramar.

Utan en hållbar planet finns inga hållbara samhällen – och utan dem ingen långsiktig ekonomi. All utveckling måste ske inom planetens gränser!

Källa: Stockholm Resilience Center / Johan Rockström

Medlemsdagen 2025

Lokal mat och levande landskap i medlemsdagen

Efter årsstämman på Hotell Vännäs bjöd biosfärföreningen medlemmarna på en fullspäckad dag med inspiration, kunskap och skratt. Vi började med ett besök hos Anders Nilsson, potatisodlare i Selet, som delade med sig av sina erfarenheter om lokal matproduktion. Han odlar potatis för frön som exporteras och gav oss också inblickar i traktens lokala historia.

Där träffade vi också Helena Ågren från Glassbonden som använder lokal mjölk för att skapa världens kanske godaste glass. Vi fick smaka på den krämiga glassen och höra hur de genom stark kommunikation byggt upp sitt varumärke. Vi stannade vid Vännäs kommuns nya skyltar som stolt visar att kommunen är en del av Biosfärområdet Vindelälven–Juhttátahkka.

Dagen fortsatte med ett besök i Vännforsens naturreservat, där vi fick uppleva naturens mångfald och älvens brus. Vi lyssnade till professor Hjalmar Laudon som berättade om Vindelälvens geologi och ekologi, vilket ledde till en livlig och engagerande dialog. Därefter blev det en härlig utelunch i vårens grönska. Som avslut besökte vi Vännfors drejeri och fick se och handla lokalt hantverk.

Dagen stärkte gemenskapen i biosfärområdet och påminde oss om kraften i att mötas, dela erfarenheter och tillsammans ta ansvar för platsen vi verkar i.

Vill du vara med och forma framtiden för Sveriges största biosfärområde?

Som medlem i Biosfärområdet Vindelälven–Juhttátahkka blir du en del av ett nätverk med starkt engagemang för hållbar utveckling, natur och kultur, där du får möjlighet att påverka, ta egna initiativ och lära nytt.

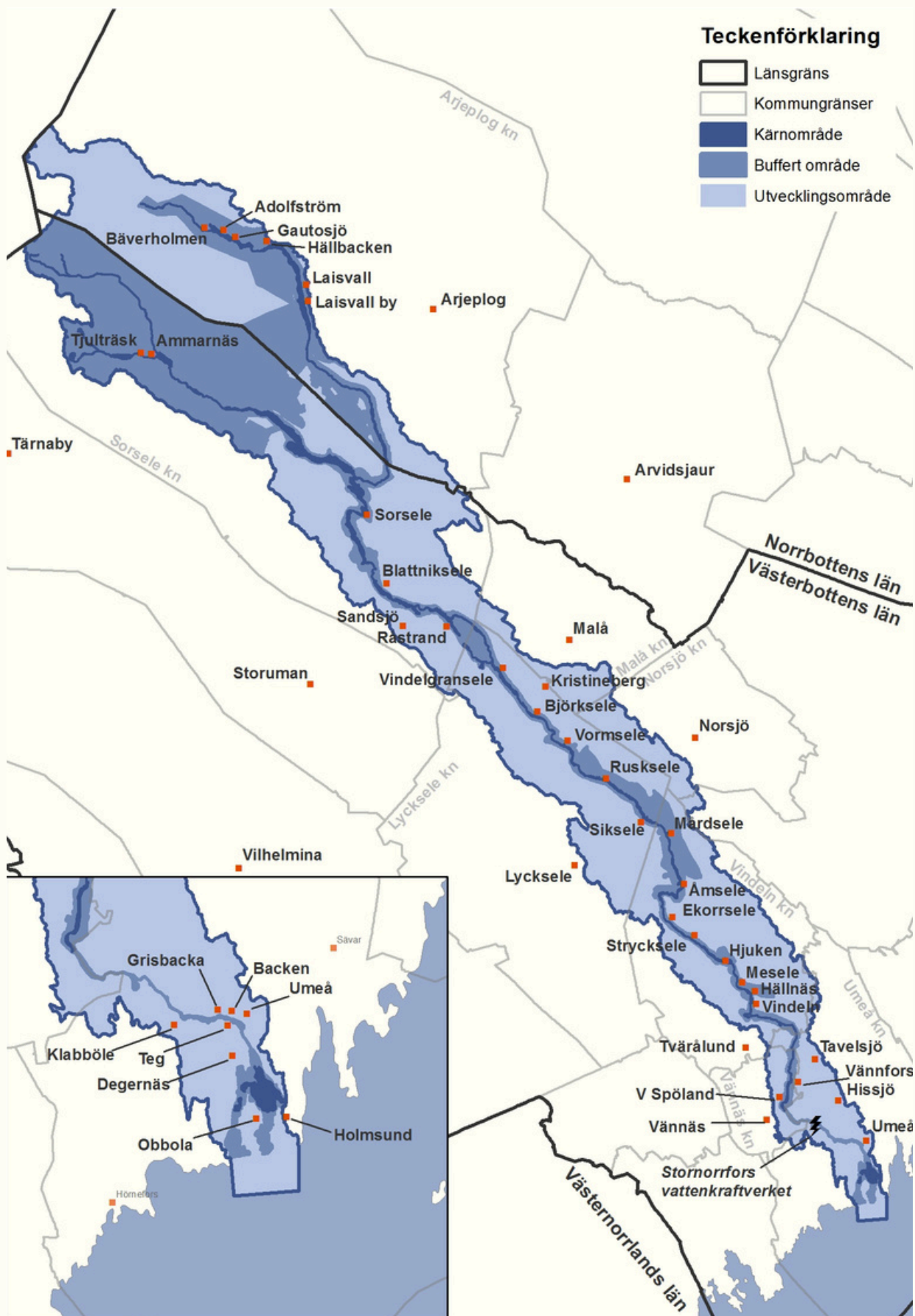
Inspirera och engagera

Det finns många sätt att vara med – välj det som passar dig!

- Följ oss på sociala medier och ta del av vad som händer
- Dela med dig av din kunskap och dina erfarenheter
- Berätta för andra om vårt unika biosfärområde
- Skapa eller delta i evenemang och aktiviteter
- Starta egna initiativ – små som stora

Bli medlem här

Havs
och Vatten
myndigheten

Länsstyrelsen
Västerbotten

Bevarar, utvecklar
och stödjer den
biologiska mångfalden i
Vindelälven-Juhtatähkka
biosfärområde.

region
västerbotten

SORSELE KOMMUN
SUORSÁN TJEÄLDIE

LYCKSELE
KOMMUN
LIKSJUN KOMMUVDNA

Vindelns
Kommun

vännäs

UMEÅ
KOMMUN

unesco

Biosfärområde

info@vindalalvenbiosfar.se

vindalalvenbiosfar.se